

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

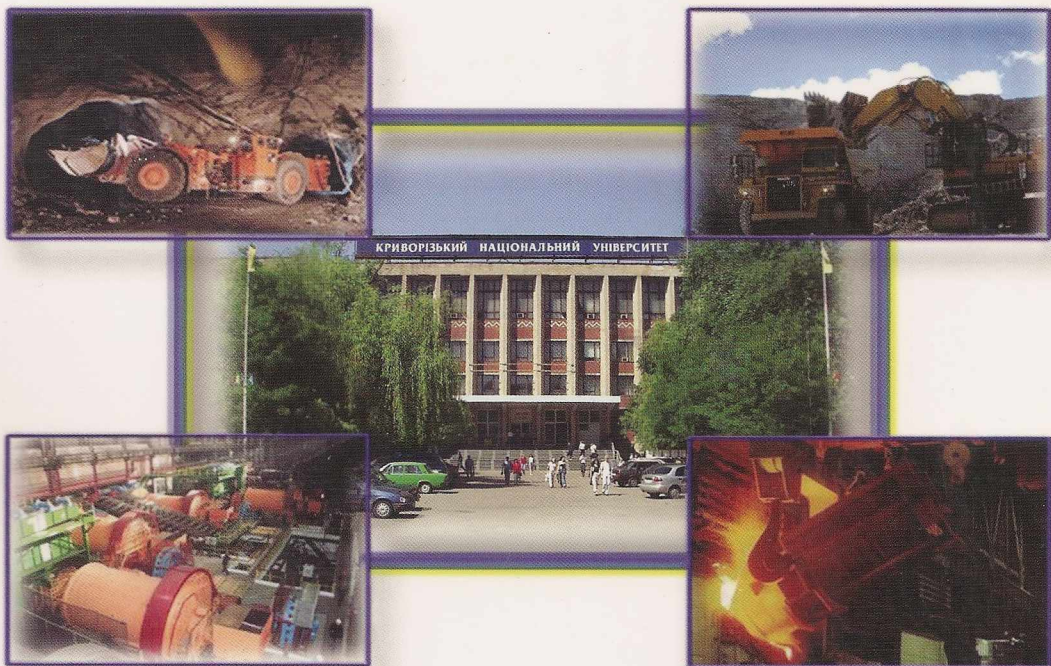
ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Міжнародна науково-технічна конференція

Матеріали конференції

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА СУСПІЛЬСТВА**

Том 2

22-25 травня 2013 року

Кривий Ріг

УДК 821.161.2.09

Л. М. СЕМЕНЕНКО.,

канд. філол. наук, доцент

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

e-mail: lyubovs65@mail.ru

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ МОДЕЛІ ЖІНОЧОГО СВІТУ У ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ОРГІЯ»

У статті розглядаються особливості побудови моделей жіночого світу у драматичній поемі Лесі Українки «Оргія». Основна увага зосереджується на розкритті особливостей жіночих персонажів твору та їх функціональних ознак в межах художнього тексту.

Ключові слова: модель, жіночий образ, драматична поема, неоромантизм.

В українській літературі на зламі XIX і XX століть актуалізуються проблеми, співвіднесені з особистістю людини, її психологічними властивостями у зв'язку з соціальним та національним буттям поневоленої України. Зокрема, С. Козак, наголошуючи на неоромантичному спрямуванні творчого доробку Лесі Українки, характеризував постать авторки як «громадянки і патріотки, котра відчуває на своїх плечах багатовіковий тягар неволі та шукає шляхів психічного та політичного звільнення» [4, с. 32]. Значущою у такому ракурсі бачиться також аспект жіночого світу та його моделей, актуальність якого неодноразово відзначалась дослідниками спадщини поетеси. Авторка неодноразово зверталася у драматичних творах до жіночих образів, презентуючи їх у різних контекстах, однак наділяючи певними комплексами рис, що творять відповідні парадигми.

Для більшості жіночих персонажів драматургії Лесі Українки властивими є чітко сформовані суспільні й національні переконання, аристократизм душі, здатність і тяжіння до самопожертви, на що вказували відомі дослідниці доробку авторки В. Агеєва [1], Т. Гундорова [2], Н. Зборовська [3]. Жіночий світ драматургії авторки бачиться як поєднання певних моделей, що доповнюють або протистоять одна одній. Яскравим прикладом презентації різних підходів до розкриття жіночого характеру бачиться драматична поема «Оргія».

Отже, метою нашої праці є з'ясування особливостей побудови моделей жіночих характерів у драматичній поемі Лесі Українки «Оргія».

Традиційний підхід до постаті жінки-матері представлено в образі Герміони – матері Антея та Евфрозіни. Герміона з'являється лише на початку твору, однак її репліки дають змогу побачити матір, яка порядкує в домі, шанує своїх дітей, вболіває за їх майбутнє. Основа благополуччя родини бачиться нею передусім у матеріальних статках, що артикулюється в репліках, які стосуються усіх членів її родини.

Зокрема, у зверненнях до Антея словах підкреслено матеріальну складову незалежності родини: «Справді, сину, / ми зйдемо на пролетарський хліб. / Чи буде ж добре, як твоя родина / просити піде пайки дармової / до тих римлян, що ти так ненавидиш?» [7, с. 373].

Міркуючи про місце Неріси в родині, мати підкреслює її рабський соціальний статус: «Запевне, так хотілось Афродіті, / щоб я замість багатой невістки / дочку рабині-танцівниці мала / прийняти в дім...» [7, с. 373].

Цілком у руслі традицій подано у творі вболівання матері за майбутнє дочки – воно пов'язується з одруженням та знову з матеріальним благополуччям. Проте виразною є й опозиційність буття Неріси й Евфрозіни, яка розгорнеться пізніше: «На викуп за Нерісу ми стяглися, / але на посаг нашій Евфрозіні / навряд чи стягнемось. / А чим же доля / старої дівки краща, ніж рабині?» [7, с. 374].

Неоромантично забарвленою постає у творі модель національно свідомої сильної жіночої особистості, презентованої і в ряді інших текстів авторки. Такою особистістю є Евфрозіна, сестра Антея. У репліках Антея та Герміони актуалізується думка про те, що Евфрозіна є цілісною особистістю, яка зробила свій вибір на користь родини, зокрема Антея, а, отже на користь Еллади, а не Риму. Національна значущість мислення Евфрозіни ще раз фіксується в її репліках та діях, зверненнях до Антея: «Я маю брата. І нехай довіку / я дівуватиму – я не позаздрю / ані жінкам, ні матерям щасливим, / бо їх любов лиш їх родині служить, / моя ж – Елладі всій. В тобі, Антею, / уся надія наша» [7, с. 377].

Евфрозіна здатна оцінити не лише любов до неї брата, але й підтримати його талант та світогляд. Символічною постає сцена, коли сестра вінчає дар Антея лаврами, а Антей сприймає їх як найвищу цінність. Характер сестри високо оцінюється Антеєм («Бо ти сама у мене Антігона!» [7, с. 376]).

Буття Евфрозіни подається і в ракурсі буденщини («завжди в гінекеї та все в роботі» [7, с. 374]). Поруч із цим наголошується на здатності персонажа до приземлених почуттів, як-от зневага до Неріси.

Для Евфрозіни властиве також достатньо аскетичне ставлення до жіночої атрибутики: «Як є краса, навіщо їй покраси, / А як нема, то стрічка не допоможе» [7, с. 374].

У такий спосіб постає Евфрозіни інтерпретується як модель особистості з усталеними національними, моральними, родинними цінностями, сформованим світоглядом, здатністю до самопожертви.

Інші грані жіночого світу презентовано в образі Неріси – дружини Антея. З тексту відомо, що вона в минулому рабиня, викуплена з рабства Антеєм. Жіночий світ Неріси позиціонується як світ талановитої жінки, за текстом танцівниці, однак такої, яка не має високих національних та моральних пріоритетів. Послідовно підкреслюється, що Неріса не розуміє прагнення Антея служити талантом лише своїй батьківщині: «Тепер в Елладі той лиш має славу, / кого похвалить Рим. Корінф оцінить / свого співця тоді, коли втерє. / Якби ти в Рим дістався з Меценатом / і там здобув заслужений тріумф, – / бо Рим же вміє талани вінчати! – / а потім повернувся до Корінфа, / то рідні лаври, наче ряст весною, / прослалися б тобі попід ногами» [7, с. 400].

Моральні цінності Неріси, не сформовані ще в дитинстві, послідовно відкидаються нею і в зрілому бутті: «Я завжди йшла на оргію весела, / Там ласощів я їла досхочу, / та й забавки перепадали часом, / бо гості пестили мене... / Не знаю, я тоді не розуміла / ні слів масних, ні поглядів брудних, / але красу я тямала й малою, / і серденько тремтіло від хвали...» [7, с. 384–385].

Незважаючи на те, що Неріса була викуплена з рабства, нею як необхідна сприймається наявність жінок-рабинь. Навіть сам факт викупу залишається не поцінований, адже така жінка не здатна оцінити самого поняття волі. Не поцінованим залишається й кохання Антея, яке Неріса відверто використовує. У родинному бутті Неріса не робить нічого, щоб налагодити стосунки з близькими чоловіка, Евфрозіна та Герміона нею практично ігноруються.

Свідома свого таланту, Неріса вимагає від Антея надати можливості для слави, а поняття батьківщини, актуальне для мистецтва Антея та його світогляду послідовно відкидається як незначуще: «У римлян чи в інших / однаково. Мені потрібна слава, / як хліб, вода й повітря. Коли ти / мені того постачити не можеш, / без чого я не проживу, то мушу / сама собі здобути...» [7, с. 402].

Неріса виявляє марнославство та силу характеру, що традиційно розглядаються як атрибут чоловічого середовища. Саме це дозволяє їй змусити Антея піти на оргію: «То мусиш покоритись. Може, згодом / ти сам мені подякуєш за се. / Бо я не відступлюсь від свого слова, / коли не ти, то я здобуду слави, / і то сьогодні. Я доволі ждала» [7, с. 404]. Лаври Евфрозіни, якими та увінчала Антея, – для неї просто «галуззя».

Частиною жіночого світу, презентованого в образі Неріси, є те, що вона постає не лише як танцівниця, але і як модель для статуї Терпсіхори – музи танцю та хорового співу. Ставлення Неріси до цієї скульптури ще раз підкреслює відсутність у персонажа цілісних національних орієнтирів. Неріса не вважає свою статую в домі Мецената – ворога Еллади – ганьбою, її цікавить лише ціна: «Яке позорище? Хто переможець? / Чим винен Меценат, що дід йдго / чи, може, прадід з еллінами бився? / Тепер же Меценат не забирає / ніяких наших скарбів силоміць, / але купує, ще й за добру ціну» [7, с. 399].

Найбільш яскраво модель жіночого світу Неріси розгортається у фінальній сцені оргії в Мецената. Опозиції Неріса – Евфрозіна, Неріса – Антей набувають кульмінаційного звучання. Поруч із талантом, який будь-що прагне слави, Неріса виявляє себе продажною жінкою, що унаочнюється низкою її слів та вчинків, а також репліками римлян.

Прагнення сильної особистості проявити себе виявляється в намаганні перебрати на себе увагу, відсунути Антея на другий план: «Антею, ти зовсім не розважаєш / своєї сили. Краще

вже дозволю / мені за тебе доказати вдячність / преславному. Хоч я не танцівниця, / та потанцюю, як в Танагрі звичай, / як матінка навчила. Хай пробачать» [7, с. 424].

Надалі Нерісою ігноруються всі слова Антея, проте вона активно реагує на діамантове намисто, яке виймає із скриньки Меценат і вабить до себе: «Неріса, не перестаючи танцювати, наближається до Мецената, очі її горять, рухи нагадують зграбні викрути хижого звіряти. Гості зриваються з місць і товпляться, намагаючись кожне краще бачити Нерісу. На неї сиплються квіти і грім оплесків» [7, с. 426]. Нерісу у творі також названо «мавпочкою з Танагри».

Показовими щодо поведінки Неріси є оцінні репліки Прокуратора: «Гарна, гарна штучка» [7, с. 426] та Префекта: «Ся муза, певне, з голоду не згине» [7, с. 426].

Розвиваючи та загострюючи окреслену сцену, Леся Українка надає їй відверто хтивої забарвленості, чим підкреслюється відсутність у Неріси будь-яких морально-етичних цінностей: «Неріса, зблизившись до Мецената, стає перед ним на одно коліно і відхиляється назад, немов готова впасти від знесилення, але розкішна і зальотна усмішка грає на її устах. Прокуратор кидається піддержувати її, але Меценат попереджає його, надівши Нерісі намисто на шию і тим самим рухом піддержавши її» [7, с. 426]. У подібному ключі витримано й запрошення Префекта: «Ходи, вакханко, відпочинь край тигра!» [7, с. 427], яке з усміхом приймає Неріса. Прагнення до слави набуває відвертих ознак розпусти.

Логічним завершенням такої сцени стає трагічний фінал. Загибель Неріси від руки Антея позиціонується не як загибель таланту, а як намагання припинити ганебний розвиток дії.

Отже, у драматичній поемі «Оргія» Леся Українка презентує цілком різні моделі жіночого світу, звертаючись до різних граней жіночого буття. Важливим є те, що у вимірах цього буття поєднується особистісне та загальне, буденне та філософське начала. Чинником, що об'єднує різні моделі, постає категорія вибору, інтерпретована як необхідна для кожної з жінок. Неоромантична шляхетність Евфрозіни яскраво відтінена цинізмом та аморальністю Неріси. Якщо для Герміони та Евфрозіни вибір родинних та національних цінностей засвідчує гармонійність існування, то для Неріси – розрив між моральністю, талантом та бажаннями особистості. Такий розрив неминуче призводить до трагічної розв'язки. Авторка не змінює гендерних ролей у творі, однак, подаючи різні моделі жіночого світу, інтерпретуючи їх з позицій неоромантизму, ще раз підкреслює значущість жіночого начала не лише в перипетіях особистого, але й у суспільних, національних, філософських шуканнях доби.

Література

1. Агеева В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агеева. – К. : Либідь, 2001. – 261 с.
2. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Т. Гундорова. – Львів : Літопис, 1997. – 340 с.
3. Зборовська Н. Моя Леся Українка / Н. Зборовська. – Тернопіль : Джура, 2002. – 228 с.
4. Козак С. Неоромантична концепція слова Лесі Українки / С. Козак // Сучасність. – 1993. – № 2. – С. 138–144.
5. Кочерга С. Семіотична партитура драматичної поеми Лесі Українки «Оргія» / С. Кочерга // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 11 (198). – С. 119–128.
6. Криловець А. Драматична поема Лесі Українки «Оргія»: філософія національної честі / А. Криловець // Дивослово. – 1996. – № 7. – С. 6–10.
7. Леся Українка. Оргія / Леся Українка // Твори : у 4-х т. – Т. 3. Драматичні твори. – К. : Дніпро, 1982. – С. 365–427.
8. Масенко Л. Анатомія національного поневолення / Л. Масенко // Кур'єр Кривбасу. – 1996. – № 55–56. – С. 44–47.
9. Панченко В. «Я не буду загрозувати переходом в чужу літературу...»: Загадка генези драматичної поеми Лесі Українки «Оргія» / В. Панченко // Вежа. – 1996. – № 3. – С. 227–238.
10. Турган О. Українська література кінця XIX початку XX ст. і античність (Шляхи сприйняття і засвоєння) / О. Турган. – К. : 1995. – 172 с.